

Сеvрук Володимир Геннадійович –
ад'юнкT кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОСОБИ ЦИГАНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто історичні аспекти розвитку протидії злочинам, що вчиняють особи циганської національності.

Ключові слова: етнічні групи; особи циганської національності; етнічні злочинні угруповання; протидія.

Рассмотрены исторические аспекты развития противодействия преступлениям, что совершались лицами цыганской национальности.

Ключевые слова: этнические группы; лица цыганской национальности; этнические преступные группировки; противодействие.

We consider historical aspects of combating crimes that be committed by persons gypsy nationality.

Keywords: ethnic groups; persons gypsy nationality; ethnic crime groups; fighting.

Через необхідність суміщення кочового способу життя і отримання засобів для існування цигани часто порушують національні законодавства, учиняючи не тільки адміністративні правопорушення, а й кримінальні. У зв'язку з цим, виникає необхідність у ретельному вивченні “циганської” злочинності кримінологами і криміналістами та науковцями у сфері оперативно-розшукової діяльності [1, с. 327].

Побут циган, їх злочинну поведінку, а також методику розслідування вчинених ними злочинів досліджували О. П. Баранніков, Ю. А. Вакутін, Г. Гросс, А. В. Герман, Ю. Б. Ірхін, О. І. Козаченко, В. В. Матвійчук, М. А. Михайлов, Д. Й. Никифорчук, Н. Н. Польский, С. А. Яні, Л. А. Черенко, В. В. Юсупов та ін.

Метою статті є висвітлення проблеми протидії злочинам, що вчиняють особи циганської національності на всіх історичних етапах до сьогодення.

Цигани – це нащадки кількох індійських каст. Починаючи з кінця I тис. до н.е. (хоча існують припущення й щодо більш раннього виходу), почали мігрувати з території Індії і продовжували міграцію до кінця XIV ст. – початку XV ст. Проживають у багатьох країнах Європи, Передньої та Південної Азії, а також у Північній Африці, Північній і Південній Америці та Австралії. Уважаються розсіяною етнічною спільнотою, яка налічує близько 80 етнічних груп.

Одні дослідники вважають, що загальна чисельність осіб циганської національності у світі становить близько 12 млн, інші вважають, що близько 12 млн їх проживає тільки в Європі. В Україні за переписом населення 2001 р. налічувалося 47 587 циган. Згідно з даними циганських організацій, ця цифра інколи сягає від 100 до 400 тис. осіб.

На території України виділяють такі етнічні групи циганської національності, що історично склалися: влахі, плащуні, кишинівці, польські роми, лотви, чокенари, руські роми, литовські роми, білоруські роми, мулат, лінгурари, цигани-кримці (крими, кримські цигани), келдерари, угорсько-ромі, расейці, ловари, серви, келмиши та ін.

У словнику В. Даля слово “циган” має значення “обманщик, шахрай”. Такі тлумачення відображають відношення суспільства до осіб циганської національності.

Почнемо з літописів і документів європейських країн, які не фіксували серед професійних занять циганських етнічних груп зайняття різними ремеслами. З самого початку і кілька наступних століть особи циганської національності, які мігрували до Європи, займаються лише жебрацтвом, ворожінням і крадіжками.

З часу появи осіб циганської національності в країні і до прийняття законів стосовно них минуло близько 60–140 років. Ці закони було прийнято для подальшого запобігання вчиненню ними злочинів на теренах відповідної держави.

Таблиця

Держава	Рік прибуття	Дата прийняття закону відповідною державою стосовно циган
Чехія	1411	1549
Франція	1419	1504
Німеччина	1423	1498
Іспанія	1425	1482
Англія	1430	1530
Данія	1433	1526
Шотландія	1500	1541
Польща	1501	1588
Швеція	1513	1637

З наведеної таблиці прослідковується приблизна дата прибуття циган до європейських держав та час прийняття закону стосовно осіб циганської національності.

Наприкінці XV ст. з'явилися перші закони, що протидіяли вчиненню злочинів особами циганської національності. В Іспанії в 1492 р. було видано королівський декрет, повторений сім років потому. Циганам пропонувалося протягом 60 днів залишити країну. Після спливу цього терміну спійманим погрожували сотнею ударів бича, а в разі рецидиву – стратою.

Приклад цьому – указ англійського короля Генріха VIII, датований 1530 р. Не схожі на наших заморські люди, які називають себе єгиптянами, не обізнані ні в ремеслах, ні в мистецтві торгівлі, бродять з графства в графство, з місця на місце великими натовпами і, користуючись безліччю хитрощів, дурять народ, вселяючи їм, що можуть за допомогою хіромантії повідати про майбутнє чоловіків і жінок; багато разів майстерними прийомами вони виманювали у людей гроші та вчинили багато злочинів і крадіжок.

Так само і правителі Венеції в 1558 р. нарікають на “погані риси циган і про неспокій, збитки і безпорядку” [2].

На початку XV ст. відбувається активізація “циганської” злочинності криміналізація тогочасних етнічних груп, що в подальшому спричинила прийняття європейськими державами низки суворих законів. Деякі з них навіть забороняли під страхом смерті розмовляти з особами циганської національності.

Надія Деметер, Микола Бессонов та їх колега Володимир Кутенков, які є авторами монографії “Історія циган: Новий погляд”, наводять закони, які приймалися стосовно циган. Прийнятий у Швеції закон 1637 р. передбачав підвищення циган чоловічої статі. Закон від 1714 р. передбачав смерть всім схопленим у межах держави циганам. Прийнятий в Майнці закон передбачав порку і клеймування розжареним залізом жінок і дітей. Прийнятий у 1554 р. закон у Англії передбачав смертну кару для чоловіків. Згідно з додатковим указом Єлизавети I закон був посилений. Відтепер кара чекала “тих, хто водить або водитиме дружбу або знайомство з єгиптянами”. Уже в 1577 р. під цей указ потрапили англічани: сім чоловіків і одна жінка. Усі вони були повішені в Ейлесбері.

Історик Скотт-Мекфі налічує 148 законів, прийнятих у німецьких державах з XV по XVIII ст. Усі вони були приблизно однакові, різниця виявляється тільки в деталях. Так, у Моравії циганкам відрізали ліве вухо, у Богемії – праве. У Едгергцогстві австрійському таврувати. В Австрійській імперії приймалися закони, що були спрямовані на протидію тогочасній злочинності серед циган. Згідно з едиктом імператора Леопольда I від 1697 р., згодом підтвердженого в 1701 р., убивство цигана відтепер офіційно не вважалося злочином. У 1710 р. циган-чоловіків пропонується карати, а дітей і жінок пороти батогами й відрізати вухо за бродяжництво; у 1721 р. Карл VI “наказує вішати і жінок, а дітей віддавати на виховання в шпиталі” [2, с. 48–49].

У Франції було також прийнято низку законів (1504, 1510, 1522, 1534, 1539, 1561, 1606, 1647, 1660, і 1666 рр.), які були спрямовані на протидію злочинам, що вчиняли особи циганської національності. Найжорстокішим виявився Фрідріх-Вільгельм Пруський. У 1725 р. він повелів піддати смертній карі всіх циган чоловічої і жіночої статі старше вісімнадцяти років [2; 3].

На території українських та російських земель також приймали та видавали різні закони. У 1759 р. імператриця Єлизавета Петрівна

заборонила в'їзд циганам до Санкт-Петербургу під страхом “жорстокого покарання”. У 1765 р. кочових циган уперше в Російській імперії було проголошено поза законом – кожний з циган повинен був обрати собі постійне місце проживання. У подальшому, побоюючись шкідливого впливу розвинутого бродяжництва серед осіб циганської національності на населення імперії, уряд уживав низку заходів щодо залучення циган на вільні казенні землі для заняття хліборобством і скотарством. Ці постанови проти бродяжництва циган видавалися в 1809, 1811, 1818 і 1839 рр., але бажаного результату отримано не було. На території українських земель політика стосовно циганської національності здебільшого була асиміляційного характеру.

З XVIII ст. здійснюють перші спроби “цивілізувати” і “перевиховати” циган, які зазнали цілковитої поразки. Так, про циганську мораль і культуру С. Августін дійшов висновку, що їх традиційний спосіб життя та відсутність постійних занять суперечать законам і правилам будь-якого організованого суспільства [4, с. 198].

Злочини, що вчиняють особи циганської національності, мають певні риси. В історичних джерелах рідко зустрічаються дані про вбивства, бандитизм чи розбійні напади з боку циган. Характерними злочинами були шахрайство, зловживання довірою, крадіжки. Крадіжки кочові цигани загалом уважали за промисел цілком нормальний. Психологія циган є давнім продуктом кастової системи: коли вони не могли жити своїм нормальним промислом, вони мусили красти [5, с. 27].

Після Жовтневої революції 1917 р. та розпаду Російської імперії було видано низку постанов ЦВК і РНК СРСР, які були спрямовані на припинення міграційних процесів особами циганської національності та асиміляцію. Наприклад, Постанова ЦВК СРСР “Про міри щодо сприяння переходу кочових циган до трудового осілого способу життя” від 1 жовтня 1926 р., Постанова ВУЦВК УРСР від 23 лютого 1927 р. щодо землеустрою циган і заходів сприяння переходу циган-кочовиків на осілість [6], а також Інструкція про проведення заходів економічного та організаційно-адміністративного порядку для допомоги переходу кочовим циганам до осілого життя та втягування їх у трудові процеси [7], Постанова ЦКНМ “Про заходи сприяння до переходу кочових циган до трудового осілого життя” від 2 вересня 1927 р. [8].

У повсенні роки багато циган повернулося до кочівлі та “паразитичного способу життя”. Унаслідок цього радянською владою за аналогією 20-х років було прийнято низку постанов та указів, спрямованих на зовнішнє припинення кочування циганами: Указ Верховної Ради СРСР “Про залучення кочових циган до праці” від 5 жовтня 1956 р. ; Постанова Ради міністрів УРСР “Про залучення до праці циган, які займаються бродяжництвом” № 1342 від 27 жовтня 1956 р. [9]; рішення виконкому Сталінської облради депутатів “Про розміщення, працевлаштування та культурно-побутову обслуговування циганських родин, які займаються бродяжництвом” від 16 листопада 1956 р. [10]. Отже, радянська

влади намагалася протидіяти вчиненню злочинів особами циганської національності шляхом залучення їх до праці та повної асиміляції.

Отже, розглянувши певні історичні документи ми встановили, що протидія злочинам, які вчиняли особи циганської національності, існувала починаючи з виходу цієї національності зі своєї прабатьківщини та під час розселення у Європі.

Наприкінці 90-х років XIX ст. спосіб життя близько 70 % циган майже не відрізнявся від того, що вело оточуюче населення. Але у формуванні негативного образу народу загалом, здебільшого були винні самі цигани.

Особливої гостроти наприкінці 80–90-х років XX ст. набула проблема циган і наркотиків. Торгували цигани тим, що дешевше і простіше, переважно, маковою соломкою та екстракційним опієм [10].

Останнім часом в європейських країнах все частіше звучить питання відносно “циганської злочинності” та протести щодо цієї національності. Причиною цьому слугувало розширення кордонів Євросоюзу та приєднання Румунії до ЄС у 2007 р. Тамтешні цигани їдуть до Італії, яка є найближчою країною зі старої європейської сім’ї. Міністр внутрішніх справ Італії Джуліано Амато виступив у Сенаті з промовою стосовно ситуації, що склалася: “Це справжній біблійний вихід (exodus) циган з Румунії. Ситуація кризова і ми маємо діяти”. Італійські політики були однастайні в тому, що потрібно обмежити приплив циган, оскільки є побоювання виникнення етнічних конфліктів. Мийники автомобільного скла, що силоміць нав’язують свої послуги, жebraки та грабіжники сьогодні в Італії творять образ цього народу в ЄС.

Також іншою державою, яка стикнулася з “циганською злочинністю”, є Угорщина, до парламенту якої було подано проект щодо внесення поправок до Кримінального кодексу Угорщини. Один з трьох його організаторів, член Йоббік Янос Вольнер, зазначив мету цього закону – гарантувати вирішення питання щодо циганської злочинності, як це робиться у Франції та Італії. Йоббік виграв 17 % на квітневих національних виборах з програмою, серед пунктів якої була обіцянка “викорінити” циганську злочинність шляхом різних методів, таких як, наприклад, створення місцевої жандармерії. Кандидат Йоббіка від міста Мішкольца (схід Угорщини) Мартон Сцегеді закликає до ізоляції циган-рецидивістів у таборах для інтернованих з подальшим позбавленням угорського громадянства [11].

Протести проти циганської злочинності відбулися і у Франції, а саме в межах міста Сент-Етьєн, де розташувався циганський табір, який за три місяці став джерелом криміналу, злочинства та антисанітарії.

Нині естафету боротьби за європейську культурну й цивілізаційну спадщину перейняв і офіційно Париж, який традиційно має значні проблеми з безладами на етнічному ґрунті з особами циганської національності.

Навіть Траян Басеску, румунський президент, лідер країни традиційного міграційного виходу для циган, заохочуючи їх еміграцію

в країні старої Європи, публічно пов'язує їх спосіб життя з крадіжками та криміналом [12].

У листопаді 2008 р. Чеська робітничка партія (DS) організувала мітинг у Литвинова за участю 500 неонацистів і зробила спробу погрому циганського поселення. Згодом і в інших містах Чехії відбулися мітинги.

Жителі Сербії, протестуючи проти створення циганського селища, влаштували сутички з поліцейськими в містечку Реснік під Белградом.

У квітні 2010 р. уряд Німеччини схвалив документ, згідно з яким близько 10 тис. косовських циган видворили на батьківщину. А наприкінці вересня 2011 р. хвиля антициганських виступів прокотилася і по містах Болгарії. Лідер болгарської націоналістичної партії “Атаки” Волен Сідеров запропонував відновити страту за особливо тяжкі злочини [13].

Отже, було проведено аналіз останніх подій в європейських державах, у яких тривають протести проти осіб циганської національності, які вчиняють злочини. Державні посадовці та президенти європейських країн стурбовані цією проблемою.

Держава ставить закон вище будь-яких традицій, якщо вони суперечать правовим нормам. Звичайно, значна частина циганського криміналу в Україні має виражену етнічну забарвленість груп, які проживають чи мігрують територією України. Якщо такі громадяни об'єднуються за національною ознакою, щоб учинити злочини, то їх об'єднання і діяльність називається організованою етнічною злочинністю.

Циганські етнічні злочинні угруповання – це громадяни, іноземці, особи без громадянства, певні етнічні групи (роди, клани, спільноти, табори) циганської національності, які об'єднуються за національною ознакою або за соціальним характером вже пов'язані загальною груповою мораллю або родинними узами, що сформовані для здійснення специфічних кримінальних злочинів та можуть перебувають в кочовому, напівкочовому, напівосілому та осілому стані (мобільні) з чітко визначеними ролями та одоноособовим вираженням лідером (бароном, вожаком, вайдою). Вони виокремлюються з-поміж інших національностей специфічними злочинними навиками (гадання, ворожба, гіпноз, маніпулювання), що є їх психологічною особливістю, та відрізняються професійною кримінальною класифікацією.

Таким чином, можна зробити висновок, що врахування історичних етапів протидії злочинам, які вчиняли особи циганської національності, дасть змогу в подальшому розробити методичні рекомендації щодо ефективного попередження та протидії організованій злочинності циганських етнічних угруповань на всій території України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Михайлов М. А. Ганс Гросс об обычаях и преступном поведении цыган в странах Европы конца XIX века / М. А. Михайлов // Міграційні процеси в Україні і світі : історико-юридичні аспекти :

матеріали XIV Міжнар. історико-правової конф. (м. Балаклава, 4–7 верес. 2005 р.). – Сімферополь : ДіАйПі, 2006. – 430 с. – С. 327–331.

2. Деметер Н. История цыган – новый взгляд / Н. Деметер, Н. Бессонов, В. Кутенков. – Воронеж : ИПФ “Воронеж”, 2000. – 336 с.

3. Kenrick Donald, Puxon Grattan. The destiny of Europe’s gypsies. – NY., 1972.

4. Фрейзер А. Цигани : [пер. з англ.] / Фрейзер А. – К.: Вид. дім “Всесвіт”, 2003. – 360 с.

5. Баранніков О. П. Українські цигани / Баранніков О. П. – К. : Всеукр. акад. наук, 1931. – 57 с.

6. Витяг з протоколу 77/277 засідання Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету, м. Харків, 23 лют. 1927 р. // Держархів Донецької обл., ф. Р-2, оп. 1, спр. 759, арк. 128.

7. Інструкція про проведення заходів економічного та організаційно-адміністративного порядку для допомоги переходу кочовим циганам до осілого життя та втягування їх у трудові процеси // Держархів Донецької обл., ф. Р-2, оп. 1, спр. 759, арк. 104, 127.

8. Заходи сприяння до переходу кочових циган до трудового осілого життя ЦКНМ від 2 верес. 1927 р. // Держархів Донецької області, ф. Р-2, оп. 1, спр. 759, арк. 126.

9. Про залучення до праці циган, які займаються бродяжництвом : Постанова Ради міністрів УРСР від 27 жовтня 1956 р. № 1342. – Держархів Донецької області, ф. Р-2794, оп. 2, спр. 266, арк. 86–88.

10. Мартинець С. Найбільша кількість торговців наркотичними речовинами у Львові зафіксована серед циган / С. Мартинець // Львівський експрес. – 2000. – № 116 (744). – 16 листоп.

11. Венгерские националисты за легализацию понятия “цыганская преступность” [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.right-world.net/news/99>.

12. Цыганский вопрос для Европы [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.right-world.net/news/47>.

13. Национализм спасет Болгарию [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.right-world.net/news/1054>.